

Padělek terezínské známky na ústřížku balíkové průvodky

Materiály související s holocaustem přitahují pozornost poštovních historiků, badatelů a sběratelů už po desítky let. Mnohé z nich, vzhledem k okolnostem, za nichž vznikaly a byly doručovány, se zachovaly jen ojediněle (a i jejich stav nezřídka odpovídá tragické situaci, v nichž je adresáti – často s nasazením života – uchovávali). A protože vzácnost v našem oboru souvisívá s cenou, jsou častým objektem zájmu padělatelů.

FRANTIŠEK BENEŠ

Patří k nim i terezínská balíková připouštěcí známka, která se vyskytuje jako padělek celkový (vznikaly už po válce a vznikají dodnes, ty současné jsou nabízeny nepokrytě i v celých arších na aukčních webových stránkách), nebo částečný (nejčastější je odstraňování nálepek a u známek bez lepu jeho padělání či padělání razítka, a to i v podobě padělaných výstřížků). Všechny tyto způsoby jsou známy a popsány, např. v publikaci Pošta v ghettu Terezín čí v 11. dílu Monografie čs. známek.

Dnes bych vám chtěl představit další podobu padělku – balíkový ústřížek s nalepenou terezínskou známkou. Úvodem ale několik slov ke způsobu jejího použití. Zavedena byla v červenci roku 1943 a pro regulaci balíkových zásilek sloužila do května 1945. Oprávnění odesílatel ji lepili přímo na zásilku, tedy na balíky a balíčky adresované do ghetta Terezín, takže poštovně upotřebené se vyskytují buď razítkované (smyté), nebo na různě velkých výstřížcích z obalů, nebo prostě bez lepu (pokud nebyly nedopatřením orazítkovány; v takovém případě byly někdy ručně přeškrtnuty). Jen v době těsně po zavedení známky je některý odesílatel z neznalosti nalepili na průvodku, takže se dochovalo několik ústřížků se známkou či její částí. V katalogovém záznamu Monografie (11, s. 177) má takový ústřížek záznam 40.000 Kč, což je pro padělatele jistě lákavá částka. Sám jsem pravých viděl jen několik (tři, možná čtyři), což svědčí o velké disproporcii mezi počtem dochovaných exemplářů a potenciální poptávkou, na niž můžeme usuzovat z počtu exponátů z této oblasti, našich i zahraničních sběratelů. A jak už to tak bývá, tuto mezeru se snaží zaplnit padělatelé.

Na protější straně jsou vyobrazeny dva ústřížky balíkových průvodek, na nichž se vedle výplatních známek nachází i balíková terezínská známka. Ústřížek vlevo je pravý, vpravo padělaný. Než se pustíte do čtení dalšího odstavce, zkuste se na oba pozorně podívat a zamyslet se, proč tomu tak je – a zda byste padělek dovedli rozpoznat vlastními silami. To je totiž jeden z cílů článků v rubrice Znalecká hlídka: nejen představit a popsat zjištěné padělky, ale inspirovat čtenáře k tomu, aby se nad nimi zamysleli – a příště si třeba poradili sami.

Tak co, přišli jste na něco? Pokud ano, můžeme teď své poznatky vzájemně porovnat. 😊

Sám ústřížek je nepochybně pravý – sestává z původního formuláře na němž jsou nalepeny pravé výplatní známky 4 a 10 K AH 1942, Pof. 92 a 96, znehodnocené otiskem denního razítka protektorátní

pošty Branowitz / Vranovice / b / 2. I. 45 (rok je špatně čitelný). Dále je zde část odpovídající nálepky. V této podobě se podobné ústřížky na trhu vyskytují běžně a prodávají se za několik korun za kus.

Vzácným ho činí terezínská balíková známka, vylepená na jeho zadní straně. Ta je znehodnocena dvěma neúplnými otisky razítka Prag 3 s fragmentem data 27. VI., nad ní se nachází otisk datumky 4. I. 45. Sama známka je padělkem ke škodě sběratelů – jde o běžný a v literatuře dávno popsaný padělek, rozpoznatelný na první pohled (např. podle přerušovaných linek na obloze v pravém horním rohu).

Tato skutečnost nám samozřejmě velmi ulehčila identifikaci, ale jde o nahodilý jev – padělatel mohl použít pravou známku (např. bez lepu, zlomenou či jinak poškozenou, a tedy levnou) a my bychom si přirozeně museli poradit i v takovém případě. Podívejme se nyní na jednotlivé indicie, kterým je třeba věnovat pozornost. Podezřelá je už doba použití – rok 1945. Tehdy už byl způsob zaslání balíků a balíčků do ghetta dobře znám a příjemci známky – budoucí oprávnění odesílatelé balíku či balíčky – byli poučeni, jak s ní nakládat. To bylo ostatně popsáno ve výnosu protektorátní pošty o zavedení připouštěcích známek z 5. 7. 1943: „Balíky a balíčky do Theresienstadt. ... Známkou o připuštění musejí být nalepeny u balíků na balíku samém, u balíčků poblíž výplatních známek.“ (Mono 11, s. 118.)

Pokud jim byla známka zaslána poštou, bylo k ní připojeno *Oznámení o zaslání připouštěcí známky*, v němž bylo výslovně uvedeno: „Tuto známku přilepte na poštovní balík.“¹⁾ Pokud byli vyzváni k osobnímu vyzvednutí známky, lze předpokládat, že byli na výdejním místě ve stejném duchu poučeni. Způsob použití známky byl samozřejmě znám i poštovním úředníkům – v citovaném výnosu poštovní správy se totiž uvádí: „Protektorátní poštovní úřady smějí podle toho přijímat k dopravě jen ty balíky a balíčky pro Židy v ghettu Theresienstadt, kte-

¹⁾ Po zavedení známky obsahovala jedna varianta *Oznámení* (viz Mono 11, s. 145) zavádějící formulaci: „Tuto známku přilepte na poštovní balík vedle výplatní známky.“ To mohlo být důvodem vylepení známky na průvodku, protože na balík se výplatní známky nelepi (lepily se na průvodku). Sama formulace mohla vyplývat z předpokladu, že se budou zasílat balíčky, na které se výplatné naopak vylepovalo. V praxi však byly připuštěny oba způsoby (balíky i balíčky), mezi nimiž se z hlediska přidělení známky nijak nerozlišovalo.

ré jsou polepeny známkou o připuštění.“ Nelze tedy předpokládat, že by si takového pochybení (nalepení známky na průvodku) v roce 1945 nepovšimli a balík převzali bez známky.

Dalším podezřelým znakem jsou otisky razítka na připouštěcí známce – Praha 3, zatímco známky výplatní jsou znehodnoceny razítkem Vranovice. Známku na balíku (a zpočátku – nedopatřením – i na průvodce) měla totiž ozrátkovat podací pošta. I kdyby to neudělala (což se dělo často), pošta Praha 3 to nemohla napravit, protože se na přepravě balíku z Vranovic do Terezína nijak nepodílela. A to nemluvíme o zjevném rozdílu v datech – 2.I. vs. 27.VI. Padělané je s největší pravděpodobností ostatně i samo razítko Praha 3, o čemž svědčí nestandardně silná písmena, kružnice a linky, i fakt, že z něj byla otištěna jen horní část, bez čitelného datového údaje, což napovídá, že mohlo jít o zinkograficky zhotovený štoček vzniklý reprodukcí razítka pravého, samozřejmě už s pevným datem, které se padělateli v tomto případě nehodilo.

Na adresní straně ústřížku průvodky je zbytek rukou psané adresy Vilkovice (možná Vlkovice – obec

u Mariánských Lázní, v pramenech uváděná i pod starším názvem Vilkovice), která samozřejmě nesusouvise s terezínským ghettem.

Na zadní straně ústřížku je pouze podpis a scházejí další atributy o doručení do ghetta (zásilky nepřebírali adresáti přímo od protektorátní pošty, ale ve výdejné poště v ghettu, po jejich zaevidování a prohlédnutí obsahu a jeho cenzuře).

Popsaný ústřížek je tedy částečným padělkem ke škodě sběratelů (zhotoveným za pomoci pravého ústřížku, padělku připouštěcí známky a padělku razítka Praha 3), jehož nebezpečnost není příliš vysoká. To ale neznamená, že padělatel v jiném případě nezhotovili padělky nebezpečnější; i s těmi si ale musíme umět poradit – a být na ně připraveni. Minimálně tím, že teď víme, že takové padělky vůbec mohou existovat, a tak se budeme mít o to víc na pozoru. Jsou to totiž jednoduché počty: pravý levný ústřížek z doby protektorátu (v ceně řekněme 5 Kč), padělek terezínské známky (nějakých 20 – 50 Kč), zinkografický štoček razítka (do 50 Kč) – suma sumárum kolem stokoruny, za kterou padělatel zhotovili padělek ústřížku, jenž by pravý stál desítky tisíc. ■

Pravý ústřížek průvodky na balík adresovaný a doručení do terezínského ghetta.

Potvrzení příjemce — u zapečetěných balíků s udanou cenou)

erhalten
straně jsem obdržel

Upozornění!
S jednou průvodkou lze zaslati až 3 balíky něho druhu, tedy buď obyčejné balíky neb nezapečetěné nebo jen zapečetěné balíky s udanou cenou, nezapečetěné balíky s udanou cenou jen tehdy, je-li udána cena všech balíků s udanou cenou. U nezapečetěných balíků s udanou cenou uvéstí údaj ceny na průvodce jen jednou; u zapečetěných balíků s udanou cenou se musí na průvodce u každého jednotlivého balíku zvlášť, ledakdy byla u všech balíků stejná. U balíků s udanou cenou se uvěde její částka cení s dodatky, zejména zaručované části vodky, označené „Zvláštní známky odesílatel“ V této části se uvedou, třeba-li, také poznámky jako „Expres, posel zaplacen“, „Bude-li nedotelný, zaslete ohlášku“ atd.
Na balíku musí být udána stejná adresa a s poznámky o spěšném doručení a pod., jak průvodce; avšak u nezapečetěných balíků s udanou cenou není dovoleno udávat cenu na balíku. Meno dodávачиho poštovního úřadu napíše tečně a pokud možná velikými písmeny. Ba obsahující prázdné krabice, bedny, koše neb prázdné schránky, označe v adrese poznámku „Prázdné“. Poštovních průvodků se nesmí užívat jako adresních listků pro balíky.
Na balících se musí udati odesílatelovo jméno, bydliště, ulice, číslo domu, část budovy a schodi.
Poplaky sděli každý poštovní úřad.

Padělek zhotovený z běžného ústřížku průvodky na balík, na nějž byl dodatečně nalepen padělek terezínské známky a otištěno padělané razítko Praha 3.